

Language Teaching and Educational Research

e-ISSN 2636-8102

Volume 3, Issue 1 | 2020

Analysis of Graduate Dissertations Examining the Effects of Creative Thinking Practices

Eray Eğmir
Aykut Keskin
Fatma Pektaş

To cite this article:

Eğmir, E., Keskin, A., & Pektaş, F. (2020). Analysis of graduate dissertations examining the effects of creative thinking practices. *Language Teaching and Educational Research (LATER)*, 3(1), 116-135. <https://doi.org/10.35207/later.709223>

View the journal website

Submit your article to *LATER*

Contact editor

Research Article

Analysis of graduate dissertations examining the effects of creative thinking practices

Eray Eğmir* ORCID

Assistant Professor, Afyon Kocatepe University, Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Afyonkarahisar, TURKEY

Aykut Keskin ORCID

Postgraduate Student, Afyon Kocatepe University, Educational Sciences MA Program, Afyonkarahisar, TURKEY

Fatma Pektaş ORCID

Postgraduate Student, Afyon Kocatepe University, Curriculum and Instruction MA Program, Afyonkarahisar, TURKEY

Abstract

This study examined the master and doctoral dissertations related to the application of creative thinking skills in the National Council of Higher Education Thesis Center. For this purpose, 18 master and 4 doctoral dissertations published in Turkish since 2007, which were determined as the starting year within the scope of the study, were analyzed. According to the findings of the study, it was determined that the number of related studies increased in 2011 and 2016. Studies have generally focused on the effect of creative thinking skill on some dependent variables and on the perception/beliefs about creative thinking. Creative thinking skills were analyzed mostly in the context of Social Studies, Science and Technology and Life Science courses. It is seen that the studies are often carried out on quantitative and mixed method patterns and medium-sized samples. In the studies, it was determined that the questionnaire-scale, document and interview were frequently used as data collection method. In the studies, content analysis, descriptive analysis, parametric and non-parametric methods were mostly used as data analysis method. When the results of the studies are examined, it can be stated that the applications put into work generally have a positive effect on creative thinking.

[SEE EXTENDED ABSTRACT](#)

Received
25 March 2020

Accepted
04 May 2020

Keywords
thinking
higher-order thinking
creative thinking
graduate thesis

Suggested APA citation: Eğmir, E., Keskin, A., & Pektaş, F. (2020). Analysis of graduate dissertations examining the effects of creative thinking practices. *Language Teaching and Educational Research (LATER)*, 3(1), 116-135. <https://doi.org/10.35207/later.709223>

Note(s) from the author(s)

» *Corresponding author

» This paper does not require an ethics approval document considering its methodology (document analysis), and the date of data collection which is before 2020.

Author(s)' statements on ethics and conflict of interest

Ethics statement: We hereby declare that research/publication ethics and citing principles have been considered in all the stages of the study. We take full responsibility for the content of the paper in case of dispute.

Statement of interest: We have no conflict of interest to declare.

Author contribution disclosure: All authors contributed equally to this study.

Funding: None

Acknowledgements: None

Yaratıcı düşünme uygulamalarının etkisinin incelendiği lisansüstü tezlerin analizi

Öz

Bu çalışmada Türkiye’de yaratıcı düşünme becerisine ilişkin bir ders bağlamında yapılan uygulamaları konu edinen ve Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezinde indekslenen yüksek lisans ve doktora tezleri incelenmiştir. Bu amaçla, çalışma kapsamında başlangıç yılı olarak 2007 yılından itibaren Türkçe olarak yayımlanmış 18 lisansüstü tez ve 4 doktora tezi analiz edilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre ilgili araştırmaların 2011 ve 2016 yıllarında artış gösterdiği belirlenmiştir. Çalışmalar genellikle yaratıcı düşünme becerisinin bazı bağımlı değişkenler üzerindeki etkisi ve yaratıcı düşünmeye dair algı/inanç üzerinde yoğunlaşmıştır. Dersler içinde de yaratıcı düşünme becerisi en çok Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji ve Hayat Bilgisi bağlamında incelenmiştir. Çalışmaların sıklıkla nicel yöntem ve karma yöntem desenleri ile orta büyüklükte örneklem üzerine gerçekleştirildiği görülmektedir. Çalışmalarda genellikle anket-ölçek, doküman ve görüşmenin veri toplama yöntemi olarak kullanıldığı belirlenmiştir. Çalışmalarda veri analiz yöntemi olarak içerik analizi, betimsel analiz, parametrik ve non-parametrik yöntemler kullanılmıştır. Çalışmaların sonuçları incelendiğinde işe koşulan uygulamaların genellikle yaratıcı düşünme üzerine olumlu etki yaptığı ifade edilmektedir.

Gönderim

25 Mart 2020

Kabul

04 Mayıs 2020

Anahtar kelimeler

düşünme
üst düzey düşünme
yaratıcı düşünme
lisansüstü tez

Önerilen APA atıf biçimi: Eğmir, E., Keskin, A., & Pektaş, F. (2020). Yaratıcı düşünme uygulamalarının etkisinin incelendiği lisansüstü tezlerin analizi. *Language Teaching and Educational Research (LATER)*, 3(1), 116-135. <https://doi.org/10.35207/later.709223>

Giriş

Günümüzde eğitim, ilerlemenin ve gelişimin en etkili unsurları olarak ifade edilmektedir (Aydın, 2011). Bu sebeple modern eğitim sistemi bilgi çağına uygun olarak araştıran, bilgiye ulaşan, bilgiyi uygun şekilde kullanan ve hatta bilgi üreten bireyler yetiştirmeye yönelik olmalıdır. Bilgi, genel hatlarıyla akıl yürütmek, okumak, yargılamak, düşünmek, gözlem ve deney yapmak yoluyla oluşturulan düşünce ürünü veya öğrenilenler olarak ifade edilmektedir (Balay, 2004). Bireyin çevresi ile olan ilişkisi bilgisiyle bağlantılıdır. Programdaki insan ögesi ise düşünme becerilerinde gelişimin amaçlandığı kişidir.

Program aracılığıyla bireye kazandırılacak becerilerin işlevselliği bilgi biçiminde ifade edilip değerlendirilebilir (Sönmez, 2016). Bilgi akışının çok olduğu günümüzde eğitimde hedef öğrenenlere var olan bilgileri vermekten ziyade bilgiye ulaşma becerisini benimsetmek olmalıdır (Doğru ve Aydoğdu, 2003). Bunun yanında birbiriyle ilgisiz ezberlenmiş bilgi parçalarına sahip bireyler değil, bilgiler arasındaki ilgileri fark eden, bilgileri analiz edip sentezleyen ve problemin çözümüne bunu yansıtıp kullanan üst düzey düşünme becerilerine sahip bireyler yetiştirilmesi çağdaş eğitim sistemlerinin önemli bir hedefidir (Çelik, vd. 2005).

Düşünme ise ayırmak, birleştirmek, karşılaştırmak, unsurları kavramak ve aralarında ilgi kurarak yeni düşünce oluşturma yeteneği; bireyi olumsuz etkileyen unsurların kaldırılması için kasıtlı zihinsel davranış; var olanı anlamak gayesiyle yapılan aktif, hedefe yönelik sistemli zihinsel süreç olarak ifade edilmektedir. (Cüceloğlu, 1994; Öncül, 2000). MEB (2007)'e göre düşünme, sonuca ulaşmak için verileri, kavramları değerlendirmek, kıyaslamak, aralarında ilişki kurarak farklı düşünceler oluşturmaktır. Bu tanıma göre düşünme süreci sonunda özgün bir ürün ortaya çıkmaktadır.

Düşünme, bireyi, yaşamını ve çevresini etkileyen önemli becerilerdendir. Bu sebeple birçok ülke öğrenenlerin üst düzey düşünme becerilerini belirledikleri yeterli bir düzeye ulaştırmayı önemsemektedir (Güneş, 2012). Üst düzey düşünme becerileri, anlamak, sorun çözmek, karar vermek, yansıtıcı, ilişkisel ve eleştirel düşünmek, yaratıcı olmak, çözümlenmek, sentezlemek, değerlendirmek, sorgulamak, açıklama yapmak, doğru kestirim ve çıkarımda bulunmak, öz düzenleme yapmak, sınıflamak gibi becerileri kapsamaktadır (Geertsen, 2011). Üst düzey düşünme becerilerinin öğretiminde ve derse karşı olumlu tutum kazanmada öğrenenlerin süreçte bireysel öğrenmelerinin sorumluluğunu aldığı, öğrenenlere öz düzenleme, karar alabilme imkanının sunulduğu ve karmaşık öğretimsel işlemlerle öğrenenlerin, zihinsel yeteneklerini kullanmaya zorlandığı aktif öğrenmelerden yararlanılmaktadır (Çelik vd., 2005; Eğmir & Ocak, 2018; Kurnaz, 2013).

Yaratıcılık ve düşünme

Günümüzdeki eğitim yaklaşımı, öğreneni eğitim faaliyetlerinin merkezine almayı ve zihinsel becerilerini üst düzeyde geliştirmeyi hedeflemektedir. Dünyadaki hızlı gelişim, zihinlerin yapısını ve işlevlerini etkilemekte ve zihinlerin karmaşık işlere adapte olması için üst düzeyde geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Üst düzey beceriler içerisinde yaratıcılık özellikle vurgulanmaktadır. Bu vurgu nedeniyle son yıllarda öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerinin iyileştirilmesi noktasında ısrarla durulmaktadır (Güneş, 2012). Çağımızda yaratıcılıkla ilgili çokça tanım yapılmıştır. Yaygın anlayışa göre yaratıcılık farklı bir şeydir ve görülebilen çıktılara göre değerlendirilebilecek bir beceridir (Erdoğan, 2006).

Yaratıcılık Batı dilinde “kreativitaet, creativity” olarak ifade edilir. Latince ise “creare” sözcüğünden gelmektedir. Bu kavram, “yaratmak, meydana getirmek” anlamındadır (Yenilmez, 2007). Başka bir ifadeyle yaratıcılık, bir takım klişeleri yıkmak, yenilikçi fikirlere sahip olmak, alışılmış düzenin dışına çıkmak, yeni formüller ortaya koymak, yaşama farklı açılardan bakmak, bilinmeyenlere karşı meraklı olmak, zorla benimsetilmiş düşünce mantığını yok saymak ve yeni bir düşünce açığa çıkarmak, belirli sorunlarla başa çıkmak için alışılmışın dışında farklı çözüm yolları üretmek, başkalarının izlediği yoldan çıkıp başka sonuçları doğuran yeni yollar bulmak, mevcut düşünceler arasında yeni ilişkiler kurmak, yeni bir düşünce öne sürmek, hiç uygulanmamış yeni bir yöntem veya teknik icat etmek ya da herhangi bir icada eklemeler yapabilmektir (Özerbaş, 2011).

Yaratıcı düşünme kavramı yaratıcılık ile ortaya çıkan ve bunun özelliklerini yansıtan düşünme çeşididir. Bu düşünme çeşidinde birleştirip ayrıştırmak, düşünmek, unsurlar arasındaki bağlantıları görmek, düzenlemeleri yapabilmek bulunmaktadır (Kırıçoğlu, 2002). Özben ve Argun’a göre (2002) yaratıcı düşünme problemlere karşı değişik önerilerde bulunan ve yenilik getiren düşünme şeklidir.

Yaratıcı düşünme ve eğitim

Çağımızda eğitim süreçlerinde yaratıcı düşünme önemini oldukça hissettirmiştir. Bireylerin yaratıcı düşünüp bunu uyarlayabilmesi ve kullanması bir seçim değil artık ihtiyaçtır. Hızla devam eden bilimsel büyüme ve teknoloji ile bireylerin bu beceriyi nasıl kullanacağını kavramaları önemli bir ihtiyaç olarak değerlendirilmektedir. Yaratıcı düşünme olgular arasında önceden kurulmamış ilintileri oluşturma, önceden akla gelmeyen düşünme, orijinal fikirler, çıktılar meydana getirme ve düşünme becerisidir (Özözer, 2008).

Yaratıcı düşünme becerisi bireylere ve olaylara değişik yönden bakabilme ve kimsenin göremediğini görme, bilginin bilgisine ulaşma imkânı sağlar. Yaratıcı düşünmenin eğitim kademesinde kullanılması bilgilerin kalıp olarak öğrenilmesini ve onunla idare edilmesini engellemektedir. Buna karşın yaratıcı düşünmenin ham maddesi olan bilginin farklı sahalarda değerlendirilmesine imkân verir. Bireylerin gereksinimlerine, problemlerine duyarlı ve çözüm önerileri üretebilen vatandaş yetiştirmek eğitimin hedeflerindedir. Bu sebeple eğitim alanlarında, bilgili olduğu kadar yaratıcı düşünebilme yeteneği gelişmiş bireyler yetiştirmek amaçtır (Çelik, 2015).

Yaratıcı düşünme sürecinin aşamaları mantık ve akıl çerçevesinde ele alınarak bilimsel yaklaşım ile birlikte ele alınmaktadır. Yaratıcı düşünme bağlamında dikkat edilmesi gereken nihai nokta sonuç çıkarmak veya ürün oluşturmak olmamalı bunların yanında bu beceriyi hayatın her kısmında uygulamak da sürecin merkezine alınmalıdır (Koray, 2003). Yaratıcı düşünme süreci altı basamaktan oluşmaktadır (Harris, 1960; akt. Aydın, 2011):

1. İhtiyaçların belirlenmesi (Konu ve problem tespiti)
2. Konu ile ilgili bilgi toplanması
3. Bilgiyi işleyen düşünme etkinliği yapılması
4. Konu ile ilgili çözümlerin ele alınması
5. Çözümlerin doğruluğunun tespit edilmesi
6. Eldeki veriler eşliğinde uygulamaya geçilmesi

Yaratıcı düşünmenin gelişmesi, bireyin bazı tutum ve becerilere sahip olmasına bağlıdır. Yıldırım'a (1998) göre, yaratıcı düşünmenin gelişmesi için gerekli tutumlar şu şekilde özetlenmektedir:

- Farklı olmayı kabul etme,
- Daha çok düşünerek karar verme,
- Akıl yürütmede hızlı olma,
- Konuya daha çabuk odaklaşma,
- Özgüvene sahip olma,
- Yapıcı ve destekleyici olma,
- Olumlu benlik algısına sahip olma,
- Esnek düşünme,
- Hayal kurma.

Yaratıcı düşünen bireyler bu özelliklerden birkaçına sahiptirler ve bu yönleriyle diğer bireylerden ayrılmaktadırlar. Yaratıcı düşünen bireylerin sahip olduğu özellikler incelendiğinde hem bilişsel hem de duyuşsal yapıya sahip becerileri içerdiği görülmektedir. Bununla birlikte yaratıcı düşünmenin akıl yürütme, eleştirel düşünme, yansıtıcı düşünme, metabiliş gibi düşünme becerileri ile ilişkili olduğu da ifade edilebilir. Bu yönüyle yaratıcı düşünme birçok alt beceriyi içeren bütünleşik bir beceri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Araştırmanın amacı

Bu bilgiler ışığında bu çalışmada amaç, Türkiye'de yayımlanmış yaratıcı düşünmenin bir dersin bağlamında kullanılmasına dönük etkiyi araştıran lisansüstü tezleri birtakım değişkenler ışığında incelemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada, YÖK Ulusal Tez Merkezinde indekslenen yüksek lisans ve doktora tezleri, tür, yıl, konu, kademe, yöntem, desen, örneklem türü, örneklem büyüklüğü, veri toplama aracı, veri analiz yöntemi ve çalışmanın sonucu değişkenleri açısından sistematik bir şekilde incelenerek metodolojik ve tematik eğilimler belirlenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın önemi

Yaratıcılığın eğitimde hangi disiplinde olursa olsun öğretim programının içine yerleştirilebilmesi için sınıf ortamında yaratıcılığın terminolojik yapısına açıklık getirilmelidir. İngiltere'de bir hükümet raporu olan, All Our Futures adlı rapor, okullarda yaratıcılığı olumlu bir bakış açısıyla desteklemekte ve günlük olarak kullanılan bazı terimlerin anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (NACCE, 1999). Yaratıcılıkla ilgili öğretim ve öğrenme bağlamı içerisinde tartışırken sınıf ortamında yaratıcı öğretim, yaratıcılık için öğretim ve yaratıcı öğrenme kavramları açıkça anlaşılmalı ve sınıf ortamında hayata geçirilmelidir (Avcu, 2014). Eğitim alanında üzerinde sıklıkla durulan ve literatürde birçok ilgili çalışma bulunan yaratıcı düşünme konusu öğrencilerin hayatlarında karşılaştıkları problemleri daha kolay çözmelerinden, ihtiyaçlarına çözüm üretebilmelerine kadar birçok alanda gereklidir.

Yaratıcı düşünmenin eğitimdeki önemi göz önüne alındığında, bu çalışmada Türkiye'de derslerde yaratıcı düşünme uygulamalarına ilişkin yapılan tezlerin analizi gerçekleştirilmiştir. Bu araştırma, yaratıcı düşünme becerisine ilişkin tez çalışmalarını derleyerek, bu bağlamdaki

boşluğu gidermeyi amaçlamaktadır. Derslere ilişkin yaratıcı düşünme becerilerinin analizi ile yaratıcı düşünme becerisinin bağlamı hakkında bir bakış geliştirilmesi çalışmanın hedeflerindedir. Yapılan bu çalışma ile dersler bağlamında yaratıcı düşünme uygulamalarının etkisi bütüncül bir şekilde gözler önüne serilecek ve program ve öğretime dair teorik ve pratik çalışmalara birtakım katkı ve öneriler sunulacaktır.

Yöntem

Yapılan bu çalışma nitel bir meta-sentez çalışmasıdır. Meta-sentez, çalışmaların sonuçlarını resmetmek için kullanılan sistematik bir karşılaştırma, sonuçların birleştirilmesi ile oluşturulan kuramlar, üst anlatılar, genellemeler ve yorumlayıcı dönüşümlerdir (Polat & Ay, 2016). Meta-sentez çalışmalarında amaç aynı konu üzerinde yapılan çalışmaların tema ve alt temalar oluşturularak yorumlanması ve sentezlenmesidir (Çalık & Sözbilir, 2014). Araştırmada veriler, nitel araştırma ilkeleri doğrultusunda doküman incelemesi yöntemi ile toplanmıştır. Günlük, özel mektuplar, anılar, kişisel belge ve dokümanların yanında yazılı basın, dergi ve kitaplar da doküman analizine konu olabilirler (Bailey, 1982; akt. Yıldırım & Şimşek, 2018). Burada da incelenen tezler birer dokümanı oluşturmaktadır. Doküman incelemesi verilerin araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerden araştırma amacına uygun biçimde toplanmasını kapsamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018).

Araştırmanın kapsamı, verilerin toplanması ve analizi

Bu araştırmada 10 Aralık 2019 tarihi baz alınarak YÖK Ulusal Tez Merkezinden PDF uzantılı olarak erişilebilir 22 adet tez üzerinde çalışılmıştır. Çalışmada, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örneklemede, gözlem birimleri belli niteliklere sahip kişi, nesne, olay ya da durumlardan oluşabilir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012).

Bu araştırmada örneklem oluşturulurken şu ölçütler dikkate alınmıştır;

- Çalışmalar “yaratıcı düşünme”, “yaratıcı” anahtar kelimeleri ile sınırlandırılmıştır.
- Ayrıca arama yapıldıktan sonra filtreleme kısmına ‘dersi’ ifadesi eklenerek araştırma daraltılmıştır.
- Araştırmanın örnekleme dâhil edilen çalışmaların dili Türkçe seçilmiştir.

Çalışma kapsamındaki veriler doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Veri analizi olarak içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizinde kişi araştırmasına uygun olarak araştırma sonunda alt tema, tema ve kodlar oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Çalışmada ortaya çıkan her kategori için frekans ve yüzdeler hesaplanmıştır. Çalışmanın türü, yapıldığı yıl, konu alanı, yöntemi, deseni, örneklem türü, örneklem büyüklüğü, veri toplama aracı, veri analiz yöntemi, çalışmanın yapıldığı kademe ve elde edilen sonuçlar olmak üzere 11 kategoriden oluşmuştur. Çalışma yürütülürken analizi yapılan toplam 22 adet çalışma incelenerek çalışmada odaklanılan her bir değişken için “alt temalar” oluşturulmuştur. Bunun ardından her çalışma tekrar incelenerek kodlamalar yapılmıştır.

Bulgular

Bu kısımda araştırma sürecinde belirlenen temalara göre incelenen 22 tez çalışmasına ilişkin edilen veriler frekans ve yüzde değerlerine göre sunulmuştur.

Araştırmada ilk olarak eğitimde yaratıcı düşünme uygulamalarına ilişkin Türkiye’de yapılmış tez çalışmalarının türlerine göre dağılımı Tablo 1’de gösterilmektedir.

Tablo 1. Çalışmanın tür temasına göre dağılımı

Yayın Türü	f
Yüksek Lisans Tezi	18
Doktora Tezi	4
Toplam	22

Tablo 1’deki veriler incelendiğinde eğitimde yaratıcı düşünme uygulamalarına ilişkin Türkiye’de yapılmış tez çalışmalarının daha çok yüksek lisans türünde olduğu ifade edilebilir. Elde edilen verilere göre çalışmaların 4 tanesinin doktora tezi 18 tanesinin ise yüksek lisans tezi olduğu görülmektedir.

Araştırmada ikinci olarak tez çalışmalarının yapıldığı yıl temasına göre dağılımı Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Çalışmaların yıl temasına göre dağılımı

Yayın Yılı	f
2007	1
2008	1
2009	1
2010	2
2011	3
2012	1
2013	1
2014	2
2015	2
2016	3
2017	2
2018	2
2019	1
Toplam	22

Tablo 2’deki veriler incelendiğinde eğitimde yaratıcı düşünme uygulamalarına ilişkin Türkiye’de yapılmış tez çalışmalarının 2007’de başladığı görülmektedir. Bu yıldan itibaren 2019 yılına kadar neredeyse her sene bu konu üzerine çalışma gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında özellikle 2011 ve 2016 yıllarında tez yayınlarının sayısında artış gözlemlenmektedir. Günümüze doğru yaklaşıldığında dersler bazında yaratıcı düşünme çalışmalarında durağanlık vardır.

Araştırmada üçüncü olarak tez çalışmalarının yapıldığı kademe temasına göre dağılımı Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3. Çalışmanın kademe temasına göre dağılımı

Çalışmanın Yapıldığı Kademe	f
İlkokul	8
Ortaokul	12
Lise	2
Toplam	22

Tablo 3'teki veriler incelendiğinde eğitimde yaratıcı düşünme uygulamalarına ilişkin Türkiye'de yapılmış tez çalışmalarının daha çok ilkokul ve ortaokul kademesinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca yapılan çalışmaların tümüne bakıldığında ortaokul kademesindeki çalışmaların daha fazla olduğu görülmektedir.

Araştırmada dördüncü olarak tez çalışmalarının yapıldığı ders temasına göre dağılımı Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Çalışmanın yapıldığı ders temasına göre dağılımı

Çalışmanın Yapıldığı Ders	f
Sosyal Bilgiler	7
Fen ve Teknoloji	5
Hayat Bilgisi	4
Matematik	2
Türkçe	1
Coğrafya	1
Görsel Sanatlar	1
Düşünme Eğitimi	1
Toplam	22

Tablo 3'teki veriler incelendiğinde eğitimde yaratıcı düşünme uygulamalarına ilişkin Türkiye'de yapılmış çalışmaların Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji, Matematik, Türkçe, Coğrafya, Görsel sanatlar ve Düşünme Eğitimi derslerinde yapıldığı görülmektedir. Dersler içinde de yaratıcı düşünme becerisi en çok Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji ve Hayat Bilgisi bağlamında incelenmiştir.

Araştırmada beşinci olarak tez çalışmalarının yöntemlerine göre dağılımı Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Çalışmaların yöntem temasına göre dağılımı

Araştırma Yöntemi	f
Nicel	13
Karma	7
Nitel	2

Toplam**22**

Tablo 5'teki veriler incelendiğinde eğitimde yaratıcı düşünme uygulamalarına ilişkin Türkiye'de yapılmış tez çalışmalarının çoğunlukla nicel ve karma yöntemlerle yürütüldüğü görülmektedir.

Araştırmada altıncı olarak tez çalışmalarının desenlerine göre dağılımı Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Çalışmaların desen temasına göre dağılımı

Araştırma yöntemi	Araştırma deseni	Alt başlık	f
Nicel	deneysel	yarı deneysel	7
		gerçek deneysel	2
	deneysel olmayan	kesitsel	2
		tarama	2
		Toplam	13
Nitel		doküman analizi	1
		eylem araştırması	1
		Toplam	2
Karma		iç içe karma desen	2
		açıklayıcı	2
		eş zamanlı gömülü desen	2
		keşfedici	1
		Toplam	7

Tablo 6'daki veriler incelendiğinde eğitimde yaratıcı düşünme uygulamalarına ilişkin Türkiye'de yapılmış tez çalışmalarının çoğunlukla yarı deneysel yöntemle gerçekleştirildiği görülmektedir. Bunu nicel araştırma desenlerinden gerçek deneysel, kesitsel ve tarama yöntemi ile karma araştırma desenlerinden iç içe karma desen, açıklayıcı karma desen ve eş zamanlı gömülü desenle yapılan çalışmaların takip ettiği görülmektedir.

Araştırmada yedinci olarak tez çalışmalarının örneklem türüne göre dağılımı Tablo 7'de verilmiştir. Çalışmada eğitimde yaratıcı düşünme uygulamalarına ilişkin Türkiye'de yapılmış tez çalışmalarında örneklem çoğunlukla ilkökul öğrencilerinden seçilmiştir. Ancak çalışma sınıf seviyesi açısından farklılaşmaktadır. Sadece öğrencilerle çalışma yapılmadığı uygulayıcı olan öğretmenlerle de yapılan çalışmalar bulunmaktadır.

Tablo 7. Çalışmaların örneklem türü temasına göre dağılımı

	Örneklem türü	f	Sınıf seviyesi	f
Öğrenciler	ilkökul öğrencileri	3	3.sınıf	1
			4.sınıf	2
	ortaokul öğrencileri	10	5.sınıf	2
			6.sınıf	4
			7.sınıf	3

			8.sınıf	1
Öğretmenler	ilkokul öğretmeni	4	1., 2., 3. sınıf	3
			4.sınıf	1
	ortaokul öğretmeni	3	5.sınıf	3
			6., 7., 8. sınıf	1
lise öğretmeni	1	9.,10.,11.,12.sınıf	1	
Doküman	kitap ve program	2	4. ve 5. sınıf	1
			1924...2007 programları	1
Toplam		23		24

Tablo 7 incelendiğinde eğitimde yaratıcı düşünme uygulamalarına ilişkin Türkiye’de yapılmış tez çalışmalarında en çok ortaokul kademesinde çalışıldığı görülmektedir. Bunu ilkokul kademesi izlemektedir. Elde edilen verilere göre sınıfa ilişkin dağılımda nerede ise tüm sınıflar üzerinde en az bir çalışma yapıldığı görülmektedir. Ayrıca öğretmenlerle yapılan çalışmalarda ilkokul düzeyinde daha fazla tez çalışmasının olduğu tespit edilmiştir. Tablo 7 incelendiğinde tez çalışmalarının örneklem değişkenine göre dengeli dağılmadığı ifade edilebilir. Örneklem seçiminde öğrenci ve öğretmen grupları farklı oranlarda seçilmiştir.

Araştırmada sekizinci olarak çalışmaların örneklem büyüklüğüne göre dağılımı Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Çalışmaların örneklem büyüklüğü temasına göre dağılımı

Örneklem büyüklüğü	f
1-30	1
31-60	12
61-90	4
91 ve üzeri	5
Toplam	22

Tablo 8’deki veriler incelendiğinde araştırma kapsamında incelenen çalışmaların çoğunlukla küçük örneklem üzerinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Ancak orta düzeyde örneklem sayıları ile yapılan çalışmaların oranı da bunu takip etmektedir. Bu bulgunun çalışmaların çoğunun deneysel ve karma araştırma olarak yapıldığı bulguları ile uyumlu olduğu ifade edilebilir. Çalışmalarda eğitimde yaratıcı düşünme uygulamalarına ilişkin Türkiye’de yapılmış çalışmaların genellikle yapılan çalışma türüyle bağlantılı olarak küçük ve orta düzeyde gruplara dengeli olarak dağılmadığı söylenebilir.

Araştırmada dokuzuncu olarak tez çalışmalarının veri toplama araçlarına göre dağılımı Tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Çalışmaların veri toplama aracı temasına göre dağılımı

Veri toplama aracı	Alt kategori	f
Anket/ölçek	Likert	24
	yarı yapılandırılmış	8

Görüşme	yapılandırılmış	1
	Toplam	9
Gözlem	yarı yapılandırılmış	1
	yapılandırılmış	1
	Toplam	2
Başarı/beceri testi	Torrance yaratıcı düşünme testi	10
	çoktan seçmeli	8
	Toplam	18
Doküman	program	1
	kitap	1
	belge	1
	günlük	1
	Toplam	4
Mülakat	yarı yapılandırılmış	2

Tablo 9'daki veriler incelendiğinde çalışmalarda ölçek/anketin ve başarı/beceri testleri veri toplama araçları içinde en çok kullanılanlarıdır. Bunlarda ise likert tipinde ve çoktan seçmeli test daha fazla tercih edilmiştir. Bununla birlikte görüşme, gözlem, doküman, araştırmacı günlüğü ve mülakatta araştırmalarda veri toplama aracı olarak kullanılmıştır.

Araştırmada onuncu olarak tez çalışmalarının veri analiz yöntemine göre dağılımı Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Çalışmaların veri analiz yöntemi temasına göre dağılımı

Veri analiz yöntemi	Alt kategori	f
Betimsel	frekans/yüzde	6
	ortalama/standart sapma	5
	Toplam	11
Kestirimsel	t-testi	10
	non-parametrik testler	9
	ANOVA/ANCOVA	5
	ki-kare	2
	MANOVA/MANCOVA	2
	Toplam	28
Nitel	içerik analizi	5
	betimsel analiz	3
	Toplam	8

Tablo 10'daki veriler incelendiğinde çalışmalarda sıklıkla nicel veri analiz yöntemleri kullanıldığı belirlenmiştir. Nicel analiz yöntemlerinden t-testi, ANOVA, MANOVA, Ki-Kare ve Non-Parametrik testler tercih edilmiştir. Betimsel analiz yöntemlerinden frekans/yüzde ve ortalama/standart sapma kullanılmıştır. Nitel analiz yöntemlerinden ise içerik analizi ve betimsel analiz yöntemleri kullanılmıştır.

Araştırmada on birinci olarak çalışmaların konusuna göre dağılımı Tablo 11'de verilmiştir.

Tablo 11. Çalışmaların konularına göre dağılımı

Yayın konusu	Alt başlık	f
Bir program/uygulama/yöntemin yaratıcı düşünmeye etkisi	proje tabanlı öğretim(2)	6
	materyalle öğretim(1)	
	aktif temelli öğretim(1)	
	problem tabanlı öğretim(1)	
	eleştirel düşünme(1)	
Toplam		
Yaratıcı düşünmenin değerlendirilmesi	etkinlikler açısından	6
Yaratıcı düşünme ve uygulamalarına dair algı/inanç	öğretmen görüşleri	5
Yaratıcı düşünmenin bağımsız değişken olduğu çalışmalar	akademik başarı üzerindeki etkisi	4
Yaratıcı düşünmenin kullanım sıklığı	öğretmen tarafından	1

Tablo 11'deki veriler incelendiğinde ülkemizde eğitimde yaratıcı düşünme uygulamalarına ilişkin Türkiye'de yapılmış tez çalışmalarının genellikle bir program, uygulama veya yöntemin yansıtıcı düşünmeye etkisi ve yaratıcı düşünme ve uygulamalarına dair algı/inanç konusunda yapıldığı görülmektedir. Bir program/uygulama/yöntemin yaratıcı düşünmeye etkisi konusunda etkisi en çok araştırılan uygulama proje tabanlı öğretim olmuştur. Bunu takiben yaratıcı düşünme ve uygulamalarına dair algı/inanç sıklıkla incelenen bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada ise sıklıkla yaratıcı düşünme hakkındaki öğretmen görüşleri incelenmiştir.

Eğitimde yaratıcı düşünme uygulamalarına ilişkin Türkiye'de yapılmış çalışmalara bakıldığında yaratıcı düşünmenin öğrenci etkinlikleri yoluyla değerlendirilmesini konu edinen çalışmalara da rastlanmaktadır. Yaratıcı düşünmenin bağımsız değişken olduğu çalışmada ise bağımlı değişken olarak akademik başarı seçilmiştir.

Tartışma ve Yorum

Bu çalışmada eğitimde yaratıcı düşünme uygulamalarına ilişkin Türkiye'de yapılmış tez çalışmaları belirlenen değişkenler ışığında analiz edilmiştir. Yaratıcı düşünme, yeniliği araştırmaya, problemlere çözüm bulmaya ve orijinal fikirleri oluşturmaya imkân sağlayan bir düşüncedir (Yenilmez ve Yolcu, 2007). Türkiye'de bireyleri yetiştiren okullar gerçekleştirdikleri disiplin öğretiminin yanı sıra öğrencilere birçok düşünme becerisi ile birlikte özellikle yaratıcı düşünme becerisini de kazandırmayı amaçlamaktadır. Böylece bireylerin eğitimde ve günlük hayatta karşılaştıkları durumlarda ilgili durumun farklı yönlerini görebilme ve daha önce denenmemiş özgün çözüm yolları bulma yetilerini geliştirmeleri beklenmektedir (Çelik, 2015).

Bu çalışmada da yaratıcı düşünme uygulamalarına ilişkin Türkiye'de yapılmış tezler bir takım değişkenlere göre incelenmiştir. Çalışma kapsamında Türkçe olarak yayımlanmış 4'ü doktora tezi, 18'i ise yüksek lisans tezi olmak üzere toplam 22 çalışma incelenmiştir. Öncelikli

olarak becerinin modern eğitim sistemleri açısından önemi de göz önüne alındığında bu becerinin öğretimdeki etkisine dönük yapılan çalışmaların sayısının artması gerektiği ifade edilebilir. İncelenen çalışmalara bakıldığında ilk çalışma 2007 yılında gerçekleştirilmiş ve çalışmalar 2019 yılına kadar devam etmiştir. 2011 ve 2016 yıllarında yaratıcı düşünmenin bir ders bağlamındaki etkisinin incelendiği araştırmalar artış göstermiştir.

Bununla birlikte 2007-2019 yılları arasında her yıl en az bir tez çalışmasının yapılmış olması bu yıllar arasında yaratıcı düşünmenin etkisine dönük ilginin devam ettiğini göstermektedir. Literatür incelendiğinde yaratıcı düşünme ile ilgili farklı türlere sahip çok daha fazla çalışma olduğu görülmektedir. Bu çalışmada hem sadece tez çalışmalarının dikkate alınması hem de yaratıcı düşünmenin bir ders bağlamındaki etkisinin belirlenmesine dönük incelemenin amaçlanması çalışmanın kapsamını daraltıcı bir etki yapmıştır.

Yapılan çalışmalar genellikle ortaokul ve ilkokul kademesi ile sınırlı tutulmuş ve bu kademedeki öğretmen ve öğrenciler çalışılan grubu oluşturmuştur. Çalışmalar genellikle deneysel çalışmalara da uygun düşen 31-60 kişi aralığında örneklemelerden oluşmaktadır. Alanyazında yapılan birtakım çalışmalarda da aynı durumla karşılaşılmaktadır (Varışoğlu, Şahin ve Göktaş, 2013). Araştırmada elde edilen verilere göre çalışmaların nicel çalışma desenlerine uygun örneklemeler üzerinde ve örneklem sayıları ile yapıldığı görülmektedir. Bu durum örneklemeler üzerinden elde edilen sonuçların genellenebilir bir yapıya sahip olmasının istenmesiyle ilişkilendirilebilir. Göktaş vd. (2012) tarafından yapılan araştırmada 31-100 kişi arasında değişen örneklem grupları ile 101-300 kişi arasında değişen örneklem gruplarının daha çok tercih edildiği, buna karşın 1000'den fazla kişiden oluşan örneklemelerin çok az tercih edildiği belirlenmiştir. Yayınların örneklem düzeyleri incelendiğinde ise ilköğretim birinci ve ikinci kademedeki öğrencilerden yararlanılmıştır. Bu sonuçlar yaratıcı düşünme uygulamalarına ilişkin Türkiye'de yapılmış çalışmaların analizi ile paraleldir.

Araştırma kapsamındaki çalışmaların, yaratıcı düşünme becerisinin hangi ders bağlamındaki etkisine ilişkin yapıldığı incelendiğinde, çalışmaların yapıldığı kademe ile paralel olarak genellikle ilkokul ve ortaokul kademelerindeki derslerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Dersler içinde de yaratıcı düşünme becerisi en çok Sosyal Bilgiler, Fen ve Teknoloji ve Hayat Bilgisi bağlamında incelenmiştir. Belirtilen derslerin özellikle yaşama yakın problemleri barındıran dersler olması da bu durumu ortaya çıkaran etmenlerden biri olabilir. Zira problem çözme süreçlerinde daha iyi gözlemlenebilen yaratıcı düşünme becerisinin bu tarz problemleri yoğun olarak içeren dersler bağlamında çalışılması uygun bir yaklaşımdır.

Araştırmada analiz edilen çalışmalar yöntemlerine göre incelendiğinde genellikle nicel çalışmalar olduğu ancak bunun yanında karma ve nitel çalışmaların da yapıldığı ifade edilebilir. Nicel çalışmaların sıklıkla deneysel çalışma deseninde yapılması da çalışmaların bulguları arasındadır. Bu çalışmada yaratıcı düşünmenin bir ders bağlamında uygulanmasına dair etkiler araştırıldığı için deneysel çalışmaların en sık tercih edilen araştırma yöntemi olması beklenen bir durumdur. Karma çalışmalarda ise açıklayıcı, iç içe karma desen ve eş zamanlı gömülü desenlerin öne çıktığı görülmektedir. Yaratıcı düşünme becerisi hakkında yapılan çalışmalarda nicel desenin sıklıkla kullanıldığına ilişkin çalışmalar alanyazında bulunmaktadır (Gök ve Erdoğan, 2011; Koray, 2004; Köse, Çelik Ercoşkun ve Balcı, 2016; Öztürk, 2010; Sönmez, 2016; Şensoy ve Yıldırım, 2017; Ülger, 2014). Düşünme becerilerine dair çalışmalarda karma

araştırma desenlerine de rastlanmasına karşın nitel araştırma desenleri daha az tercih edilmektedir (Göktaş vd., 2012; Karadağ, 2009).

Çalışmada incelenen araştırmalarda, veri toplama aracı olarak dokümanlar, ölçek-anket, gözlem, görüşme, başarı testi ve alternatif değerlendirme yöntemlerinin kullanıldığı görülmektedir. Doküman olarak genellikle kitap ve belge kullanıldığı belirlenmiştir. Ölçek/anket kategorisinde açık uçlu ve likert ölçeklerin kullanılmış olduğu ifade edilebilir. Likert ölçekler yaratıcı düşünmenin bağımsız değişken olarak araştırılmaya dâhil edildiği ve bir program/uygulama/yöntemin yaratıcı düşünmeye etkisi veya yaratıcı düşünmeye dair algı ve tutumların ortaya çıkarılması için yapılan çalışmalarda sıklıkla kullanılmıştır.

Açık uçlu anketler ise genellikle yaratıcı düşünme üzerine odaklanılan sürecin ayrıntılarını, aşamalarını, bu aşamalara ilişkin öğretmen görüşlerini ve materyallerin kapsam ve etkililik düzeyini ortaya koymak için kullanılmıştır. Bunun yanında gözlem ve görüşmeler de süreçte kullanılan veri toplama araçları olarak belirtilebilir. Arık ve Türkmen (2009) eğitim bilimleri alanında bilimsel dergilerde yayınlanan makalelerde genellikle derecelendirme ölçekleri kullanıldığını ifade etmiş ve hem nitel hem nicel araştırmalarda aynı sayıda ölçek kullanılmasına rağmen nitel araştırmalarda daha fazla veri elde edildiğini de belirtmişlerdir. Bu sonuçlar yapılan bu çalışma ile paralellik göstermektedir.

Araştırmalarda veri analiz yöntemleri, araştırma desenlerine paralel biçimde sıklıkla nicel veri analizi yöntemlerinden seçilmiştir. Nitel veriler için de içerik analizi ve betimsel analiz yapılması tercih edilmiştir. Kestirimsel veri analiz yöntemlerinden t testi ve ANOVA sıklıkla kullanılmıştır. Normal dağılım göstermeyen gruplar için ise non-parametrik testler kullanılmıştır. Betimsel olarak ise frekans, yüzde, ortalama ve standart sapmaya dönük belirlemeler araştırmalarda görülmektedir. Erdem (2011)'in çalışmasında incelenen makalelerde veri çözümleme tekniği olarak çoğunlukla betimsel analizlerin, t-testi ve ANOVA'nın kullanılması (%82) bu sonuçlarla tutarlıdır.

Çalışma kapsamında incelenen temalardan biri çalışmaların konuları olmuştur. Buna göre, yapılan çalışmaların genellikle bir program/uygulama/yöntemin yaratıcı düşünmeye etkisine ilişkin olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ise proje tabanlı öğretim, materyalle öğretim, aktif temelli öğretim ve problem tabanlı öğretim uygulamalarının yaratıcı düşünmeye etkisinin incelenen konular arasındadır. Bunun yanında yaratıcı düşünme ve uygulamalarına dair algı/inanç öğretmen görüşlerine yer verilerek incelenmiştir. Yaratıcı düşünmenin kullanım sıklığı yine veri kaynağı olarak seçilen öğretmenlerle ilişkilendirilerek araştırılmıştır. Yaratıcı düşünmenin bağımsız değişken olduğu çalışmalarda ise bu becerinin akademik başarıya etkisi yoğun biçimde incelenmiştir.

Son olarak alanyazında yaratıcı düşünmenin etkinlikler açısından değerlendirilmesine odaklanan çalışmalara da rastlanmaktadır. Buradan hareketle yaratıcı düşünmenin kişisel ve öğretimsel olarak birçok değişkenle ilişkilendirilebilen bir beceri olduğu ifade edilebilir. Kuyubaşoğlu (2009) yaptığı çalışmada ilköğretim sosyal bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırılmasına dair öğretmen ve öğrenci görüşleri üzerine bir çalışma yürütmüştür. Uğraş (2011) ise öğrencilerin hayat bilgisi dersinde eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kazanma düzeylerine ilişkin öğretmen görüşlerini incelenmiştir.

Yapılan araştırmalarda, bir program/uygulama/yöntemin yaratıcı düşünmeye etkisi, yaratıcı düşünmenin değerlendirilmesi, yaratıcı düşünme ve uygulamalarına dair algı/inanç,

yaratıcı düşünmenin bağımsız değişken olduğu çalışmalar, yaratıcı düşünmenin kullanım sıklığı ile ilgili çalışmalar ortaya koyulmuştur (Abu, 2017; Aydın, 2011; Çeliker, 2012; Doğan, 2011; Işık, 2007; Kutanoğlu, 2014; Kuyubaşoğlu, 2009; Öztürk, 2010; Palandökenlier, 2008; Sayan, 2010; Uğraş, 2011; Yasavur, 2013). Bireylerin becerilerini en iyi şekilde ortaya koyabilecek unsurlara sahip olması gerekliliği literatürdeki çalışmalarda ifade edilmektedir (Koray, 2003; Seferoğlu ve Akbıyık, 2006; Sönmez, 2016; Şahiner ve Kert, 2016; Tok ve Sevinç, 2012; Yüksel, 2019).

Bu sonuçlar ışığında yaratıcı düşünme becerisi için işlevsel materyaller seviyelerine uygun olarak öğrencilere sağlanmalı ve öğrencilerin bireysel farklılıkları programda dikkate alınmalıdır. Ayrıca incelenen çalışmalar dikkate alındığında yaratıcı düşünme becerisinin kullanılmasının çok önemli olduğu anlaşılmaktadır. Bu becerinin her bireyde gelişim göstermesi bireylerin eğitim öğretim hayatında hatta gündelik yaşantısında işine yarayacaktır. Öğrencilerdeki yaratıcı düşünme becerisinin geliştirilmesi için çağdaş yöntem ve tekniklerin ve alternatif ölçme yaklaşımlarının öğretim sürecinde işe koşulması gerekmektedir.

Öneriler

Çalışmadan elde edilen veriler ve sonuçlardan hareketle birtakım öneriler geliştirilmiştir. Bu öneriler şu şekilde sıralanabilir:

1. Yaratıcılığı geliştirmek, 1739 sayılı Türk Milli Eğitim Temel Kanunu'nda belirtilen amaçlardan biridir. Dolayısıyla, sadece birkaç ders ile sınırlı kalmayıp, başka derslerde de yaratıcılığı geliştirmeye yönelik çalışmaların yapılması önerilebilir. Günümüzde bilişim teknolojilerinin yaygınlığı göz önünde bulundurulduğunda, bu etkinlikler gerçekleştirilirken bilişim teknolojilerinden de destek alınabilir.

2. Öğretmenler ve öğrenciler üzerinde yapılan yaratıcılık becerisini ölçme ve geliştirme araştırmaları okulun diğer bir paydaşı olan ailelere de uygulanabilir.

3. Yaratıcılık becerileri gelişiminin, Türkiye'deki uygulamaları ile yurt dışındaki uygulamalarını kıyaslayan karşılaştırmalı eğitim çalışmalarına yer verilebilir.

Kaynakça

- Abu, M. (2017). *Sosyal bilgiler dersinde kavram karikatürleri kullanımının öğrencilerin derse yönelik tutum ve yaratıcı düşünme becerilerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Tokat.
- Arık, R. S., & Türkmen, M. (2009). *Eğitim bilimleri alanında yayınlanan bilimsel dergilerde yer alan makalelerin incelenmesi*. <http://oc.eab.org.tr/egtconf/pdfkitap/pdf/488pdf> adresinden edinilmiştir.
- Avcu, E. Y. (2014). *Yaratıcı düşünme etkinliklerinin öğrencilerin yaratıcı düşüncelerine ve akademik başarılarına etkisi "Coğrafya dersi örneği"* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Aydın, Z. (2011). *İlköğretim 6. Sınıf matematik dersinde kullanılan aktif öğrenme temelli etkinliklerin öğrencilerin matematik dersine karşı tutumlarına, akademik başarı ve yaratıcı düşünme düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Balay, R. (2004). Küreselleşme, bilgi toplumu ve eğitim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(2), 61-82.

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cüceloğlu, D. (1994). *İyi düşün doğru karar ver*. İstanbul: Sistem Yayınları.
- Çalık, M., & Sözbilir, M. (2014). İçerik analizinin parametreleri. *Eğitim ve Bilim*, 39(174), 33-38.
- Çelik, A. E. (2015). *7. Sınıf sosyal bilgiler dersinde yaratıcı düşünme etkinliklerinin kullanımı* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Çelik, S., Şenocak, E., Bayrakçeken, S., Taşkesenligil, Y., & Doymuş, K. (2005). Aktif öğrenme stratejileri üzerine bir derleme çalışması. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11, 155-185.
- Çeliker, D. H. (2012). *Fen ve teknoloji dersi "Güneş sistemi ve ötesi: Uzay bilmececi" ünitesinde proje tabanlı öğrenme uygulamalarının öğrenci başarılarına, yaratıcı düşüncelerine, fen ve teknolojiye yönelik tutumlarına etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Doğan, H. (2011). *İlköğretim fen ve teknoloji dersi programındaki etkinliklerin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini geliştirmesine yönelik öğretmen görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Doğru, M., & Aydoğdu, M. (2003). Fen bilgisi öğretiminde kullanılan yöntemlerde karşılaşılan sorunlar ile ilgili öğrenci görüşleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(13), 150-158.
- Eğmir, E., & Ocak, G. (2018). Eleştirel düşünme becerisi öğretim programı tasarısının öğrencilerin yansıtıcı düşünme becerilerine etkisi. *Kurumsal Eğitim Bilimleri Dergisi* 11(3), 431-456.
- Erdem, D. (2011). Türkiye’de 2005–2006 yılları arasında yayımlanan eğitim bilimleri dergilerindeki makalelerin bazı özellikler açısından incelenmesi: Betimsel bir analiz. *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 2(1), 140-147.
- Erdoğan, Y. (2006). Yaratıcılık ile öğretmen davranışları ve akademik başarı arasındaki ilişkiler. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(17), 95-106.
- Geertsens, H. R. (2011). Rethinking thinking about higher-level thinking. *Teaching Sociology*, 31(1), 1-19.
- Gök, B., & Erdoğan, T. (2011). Sınıf öğretmeni adaylarının yaratıcı düşünme düzeyleri ve eleştirel düşünme eğilimlerinin incelenmesi. *Journal of Faculty of Educational Sciences*, 44(2), 29-52.
- Göktaş, Y., Hasançebi, F., Varışoğlu, B., Akçay, A., Bayrak, N., Baran, M., & Sözbilir, M. (2012). Türkiye’deki eğitim araştırmalarında eğilimler: Bir içerik analizi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(1), 443-460.
- Güneş, F. (2012). Öğrencilerin düşünme becerilerini geliştirme. *TÜBAR-XXXII*, 127-146.
- Işık, E. D. (2007). *Hayat bilgisi öğretiminde proje tabanlı öğrenmenin akademik başarı, yaratıcı düşünme, kalıcılık, Hayat Bilgisi dersine karşı tutum düzeylerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Karadağ, E. (2009). Eğitim bilimleri alanında yapılmış doktora tezlerinin tematik açıdan incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 75-87.
- Kırıçoğlu, O. T. (2002). *Sanatta eğitim, görmek, öğrenmek yaratmak*. Ankara: Pegem A Yayınları.
- Koray, Ö. (2003). *Fen eğitiminde yaratıcı düşünmeye dayalı öğrenmenin öğrenme ürünlerine etkisi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Koray, Y. (2004). Fen eğitiminde yaratıcı düşünmeye dayalı öğretmen adaylarının yaratıcılık düzeylerine etkisi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 40(40), 580-599.
- Köse, E., Çelik Ercoşkun, N., & Balcı, A. (2016). Okul öncesi ve sınıf öğretmeni adaylarının yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerinin incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 153-170.

- Kurnaz, A. (2013). *Eleştirel düşünme öğretimi etkinlikleri planlama-uygulama ve değerlendirme*. (2. Baskı). Konya: Eğitim Kitabevi.
- Kutanoğlu, D. (2014). *Hayat bilgisi dersindeki kazanımların öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerine katkısına yönelik öğretmen görüşlerinin ve uygulamalarının incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.
- Kuyubaşoğlu, B. (2009). *İlköğretim sosyal bilgiler dersinde yaratıcı düşünme becerilerinin kazandırılması ile ilgili öğretmen ve öğrenci görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- MEB. (2007). *İlköğretim düşünme eğitimi (6.7.8.Sınıf) dersi öğretim programı*. Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- NACCE (National Advisory Committee for Creative and Cultural Education) (1999). *All our futures: Creativity, culture and education*. London: DfEE.
- Öncül, R. (2000). *Eğitim ve eğitim bilimleri sözlüğü: Sözlük dizisi*, Ankara: MEB Yayınları.
- Özben, Ş., & Argun, Y. (2002). Sosyo-demografik özelliklere göre üniversite öğrencilerinin yaratıcılık düzeylerinin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 8-18.
- Özözer, Y. (2008). *Ne parlak fikir* (6.Baskı). İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Özerbaş, M. A. (2011). Yaratıcı düşünme öğrenme ortamının akademik başarı ve bilgilerin kalıcılığa etkisi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(3), 675-705.
- Öztürk, D. (2010). *Yaratıcı düşünme becerisinin ilköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrenci başarısı üzerindeki etkililiği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Palandökenler, İ. (2008). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin yaratıcı düşünme becerisi açısından değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Polat, S., & Ay, O. (2016). Meta-sentez: Kavramsal bir çözümleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 52-64.
- Sayan, Y. (2010). *İlköğretim dördüncü sınıf Fen ve Teknoloji dersi için geliştirilen materyallerin yaratıcı düşünme becerisi, öz kavramı ve akademik başarı üzerindeki etkileri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Seferoğlu, S. S., & Akbıyık, C. (2006). Eleştirel düşünme ve öğretimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 193-200.
- Sönmez, B. (2016). *Düşünme eğitimi dersinin ilköğretim 6. sınıf öğrencilerinin eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerine etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Şahiner, A., & Kert, B. S. (2016). Komputasyonel düşünme kavramı ile ilgili 2006-2015 yılları arasındaki çalışmaların incelenmesi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 5(9), 38-43.
- Şensoy, Ö., & Yıldırım, H. İ. (2017). Araştırma soruşturma tabanlı öğrenme yaklaşımının yaratıcı düşünme ve bilimsel süreç becerilerine etkisi. *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi*, 6(1), 34-46.
- Tok, E., & Sevinç, M. (2012). Düşünme becerileri eğitiminin okul öncesi öğretmen adaylarının yaratıcı düşünme becerilerine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 37(164), 204-222.
- Uğraş, H. (2011). *Öğrencilerin hayat bilgisi dersinde eleştirel ve yaratıcı düşünme becerilerini kazanma düzeylerine ilişkin öğretmen görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Ülger, K. (2014). Sanat eğitiminin düşünme becerileri üzerine etkisi. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(206), 135-147.
- Varışoğlu, B., Şahin, A., & Göktaş, Y. (2013). Türkçe eğitimi araştırmalarında eğilimler. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1767-1781.

- Yasavur, H. (2013). *İlköğretim 3. sınıf Hayat Bilgisi dersinde öğrencilere yaratıcı düşünme becerisini kazandırmak için önerilen etkinliklerin öğretmenler tarafından kullanılma sıklıkları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Yenilmez, K., & Yolcu, B. (2007). Öğretmen davranışlarının yaratıcı düşünme becerilerinin gelişimine katkısı. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 18, 95-105.
- Yıldırım, R. (1998). *Yaratıcılık ve yenilik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (11.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yüksel, G. D. (2019). *Sosyal bilgiler dersinde probleme dayalı öğrenme yönteminin öğrencilerin yaratıcı düşünme ve problem çözme becerileri ile akademik başarılarına etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi Gaziantep.

Extended abstract

Purpose of the study

Thinking is one of the important skills that affect the individual, his/her life and environment. For this reason, many countries care to raise the high level thinking skills of learners to a sufficient level that they determine (Güneş, 2012). High-level thinking skills include skills such as understanding, solving problems, making decisions, reflective, relational and critical thinking, being creative, analyzing, synthesizing, evaluating, questioning, explaining, making correct predictions and inferences, self-regulation, classification (Geertsen, 2011). The concept of creative thinking is a type of thinking that occurs with creativity and reflects its characteristics. This type of thinking includes combining and decomposing, thinking, seeing the connections between the elements, and making arrangements (Kırıçoğlu, 2002). According to Özben and Argun (2002), creative thinking is a way of thinking that offers different suggestions and innovates against problems.

In our age, creative thinking has felt its importance in educational processes. With rapidly growing scientific growth and technology, individuals' understanding of how to use this skill is considered as an important need. Creative thinking ability provides an opportunity to view individuals and events from different perspectives and to see what nobody can see, to reach the knowledge of information. The use of creative thinking at the educational level prevents the information to be learned and managed with it.

In this study, master and doctoral dissertations which deal with applications of creative thinking skill in the context of a course were investigated. All of these theses are indexed in National Council of Higher education Thesis Center. For this purpose, eighteen postgraduate and four doctoral theses which were published in Turkish were analyzed. The studies were systematically examined in terms of type, year, subject, stage of sample, method, pattern, sample type, sample size, data collection tool, data analysis method and result of the study, and methodological and thematic trends were tried to be determined.

Method

This study is a qualitative meta-synthesis research. In the research, the data were collected by document review method in line with the qualitative research principles. In the study, criterion sampling method, one of the purposeful sampling methods, was used. In this research, the following criteria were taken into account while creating the sample;

- Studies are limited to the words "creative thinking" and "creative".
- Also, after searching, the research was narrowed by adding the term 'course' to the filtering section.
- The language of the studies included in the sample of the study was chosen in Turkish.

Findings and discussion

According to the findings of the study, it was determined that the related researches increased in 2011 and 2016. The studies are generally focused on the effect of creative thinking skill on some dependent variables and on the perception/belief about creative thinking. Accordingly, the application in which the impact on creative thinking skills was most

researched was project-based teaching. Following this, perception / beliefs about creative thinking and practices emerge as a subject that is frequently examined. Here, the opinions of teachers about creative thinking are frequently examined.

It is seen that thesis studies on creative thinking applications in education are mostly concentrated in primary and secondary school levels. In addition, when all the studies done are examined, it is seen that the studies in middle school level are more. According to the data obtained, it is seen that there is at least one study on all classes in the distribution of the class. In addition, it was determined that there are more thesis studies at primary level in the studies conducted with teachers. Creative thinking skills were analyzed mostly in the context of Social Studies, Science and Technology and Life Science courses. It has been observed that the studies are often carried out by quantitative and mixed method and on medium-sized samples. In studies, it has been determined that survey/scale, document and interview are generally used as data collection method. In the studies, content analysis, descriptive analysis, parametric and non-parametric methods were used as data analysis method. When the results of the studies are examined, it is stated that the applications put into work generally have a positive effect on creative thinking.

Conclusion and recommendations

In the light of these results, functional materials for creativity should be provided to the students in accordance with their levels and the individual differences of the students should be taken into consideration in the curriculum. Also, considering the studies examined, the development of this skill will be useful for individuals in their education and even in their daily lives. In order to develop creative thinking skills of students, contemporary methods and techniques and alternative measurement approaches must be employed in the teaching process.

Based on the data and results obtained from the study, some suggestions have been developed. Developing creativity is one of the objectives of the Turkish education system. Therefore, developing creativity should not only be limited to a few courses. Considering the prevalence of information technologies today, these technologies can also support creative thinking activities. Also, research on measuring and developing creativity skills on teachers and students can also be applied to parents who are another stakeholder of the school.